

UOT 82-93**UŞAQ NƏSRİMİZDƏ MAARİFƏ VƏ ELMƏ ÇAĞIRIŞ MOTİVLƏRİ
(XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəlləri)****S.H.RƏSULOVA**
ADPU
rasulova.s@mail.ru

XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan uşaq nəsrinin maarifçi-realist mərhələsidir. Həmin mərhələdə uşaq nəsrimizin mövzu və ideya dairəsi çoxistiqamətlidir. Həmin istiqamətlərdən birini də maarifə, məktəbə, elmə, çağırış motivləri təşkil edir. Uşaq nasirlərimizdən R.Əfəndizadə, A.Şaiq. Ə.Cavad, İslamzadə. M.Tahirzadə, Ə.Səfa, C.Bünyadzadə, Ş.Əfəndizadə, H.Hövzi, Ə.Qafarzadə və b. bu mövzuda maraqlı hekayələr yazmışlar. Məqalədə deyilən mövzuda yazılan nəsr əsərlərinin mövzu, ideya-məzmun xüsusiyyətləri, obrazlar aləmi nəzərdən keçirilir.

Açar sözlər: Azərbaycan ədəbiyyatı, uşaq nəsr, maarif, elm, mövzu və ideya, XIX əsrin sonu, XX əsr, dərsləklər

XIX əsrin 30-40-cı illərində ilk maarifçilərimizdən başlayaraq Azərbaycan ictimai, ədəbi-mədəni və pedaqoji mühitində yeni tipli, müasir ruhlu məktəbə, maarifə və elmə maraq özünü göstərməyə başladı. Bu meyli tədricən artır öz əhatə dairəsini genişləndirdi. XX əsrin əvvəllərində daha gur və miqyaslı şəkil aldı. Milli intibah dövrünün bu əhəmiyyətli, milli tərəqqi yolunda çox mühüm hadisəsi, təbii ki, bədii ədəbiyyatda da öz əksini tapdı. Uşaq poeziyasında olduğu kimi uşaq nəsrində də bu mövzuda bir sıra bədii əsərlər meydana gəldi. Belə əsərlərdə uşaq nasirləri böyüməkdə olan nəsle maarifin, məktəbin, elmin əhəmiyyətini anlatmaq, onları təhsil ocaqlarına cəlb etmək məqsədi güdürdülər. Həm də bunu milli dirçəliş və inkişafın birinci şərti sayırdılar. Belə bir təşəbbüsə Azərbaycanda ilk ana dili dərsləklərinin ərsəyə gəlməsi ilə bərabər başlandı.

Məlumdur ki, M.Ş.Vazeh və İ.İ.Qriqoryevin “Kitabi-türki” (1852) kitabı bizim ilk ana dili dərsləklərimizdəndir. Həmin dərsləkdə verilən xeyli sayda atalar sözü və hikmətlərdən bir neçəsi maarif və elmin əhəmiyyəti barədədir.

A.O.Çernyayevskinin “Vətən dili” (1882, I hissə) dərsliyində “Uşaq və gözlük” adlı kiçik bir hekayə verilmişdir. Kiçik uşaq atasının gözlüklə kitab oxuduğunu görür. Onda kitab oxumağa həvəs yaranır. Ancaq belə hesab edir ki, kitab oxumağın səbəb və hikməti gözlükdədir. Atasına xahiş edir ki, ona da

bir gözlük alsın. Ata oğlunun məqsədini anlayıb ona bir əlifba kitabı alır. Bu hekayə “Çəşmək” adı ilə azacıq dəyişdirilmiş şəkildə R.Əfəndizadənin “Uşaq bağçası” dərsliyində də daxil edilmişdir. Onun süjeti K.D.Uşinskidən əxz edilmişdir.

Məktəbə, maarifə çağırış ruhlu hekayələrdə müəlliflər çox zaman obrazları kiçik yaşlı uşaqlar, yəni balacaların öz tay-tuşları arasından seçirlər. Məqsəd kiçiklərin öz həmyaşdılarının təmsalında onlara nümunə göstərməkdir. “İkinci il” dərsliyində “Növbət ilə məktəbə getmək” sərlövhəli kiçik bir hekayə verilmişdir. Anaları ölənlər və yetim qalan iki oğlan uşağı bağbanlara səbət toxuyub özlərini dolandırır. Bunlarda oxumağa böyük həvəs olduğu üçün həm də cümə məktəbinə gedirlər. Ancaq onların ikisinin cəmi bir cüt çəkməsi var. Buna görə də qışda qərara gəlirlər ki, növbə ilə hərəsi bir cümə çəkməni geyinib məktəbə getsinlər. Məktəbə gedən qardaş orada öyrəndiklərini gəlib o birisinə öyrətsin.

A.Şaiqin “Gülzar” dərsliyində daxil etdiyi “Əşrəf”, “Əşrəfin ev məşğələləri”, “Əşrəfin gecələri” (8, 74) adlı yığcam süjetli hekayələrdə də nümunəvi şagird obrazı yaradılır. Əşrəf ağıllı, zirək, çalışqan bir şagirdir. O, oxumağın əhəmiyyətini yaxşı başa düşür. Ona görə də vaxtının çoxunu yazıb oxumağa sərf edir. Mənasız əyləncələrdən uzaq durur.

Sənətkar bədii sözün gücü ilə gənc nəslə başa salmağa çalışır ki, təhsil almaq nəinki insanı mənəvi cəhətdən zənginləşdirir, hörmət-izzət sahibi edir, eyni zamanda maddi-məişət cəhətdən də firavanlığa qovuşdurur, sıxıntı və çətinlikdən qurtarır. Əhməd Cavadın “Əmələnin qızı” (9, 108-109) hekayəsində əzabkeş, ailəsini çətinliklə dolandıran bir fəhlə surəti təsvir edilir. Fəhlənin zövcəsi ölür, özünün gözləri tutulduğu üçün işləyə bilmir. Məcburən dilənçilik etməyə başlayır. Yeganə bir qızını oxudur. Qız ağıllı və uzaqgörəndir. O, atasının əziyyətini itirmir. Oxuyub müəllimə olur. Həm özü başqalarına ehtiyac duymadan özünü dolandırır, həm də atasını dilənçilikdən qurtarır. Onu bu xoşagəlməyən məşğuliyyətdən xilas etdiyi üçün ata qızına dua edir.

İnsanın şərəfi, zinəti, yaraşığı nədədir? Malda, pulda, zəngin daş-qaşlarda, pal-paltardamı, yoxsa elmdə, maarifdəmi? F.Ağazadənin “Ədəbiyyat məcmuəsi”ndə daxil etdiyi “Qadın yaraşığı” hekayəsində bu suala dolğun cavab verilir. Hekayənin məzmunu daha əvvəlki mənbələrdən əxz edilmişdir. Hekayədə qədim Romada imperatorun nüfuzlu və varlı məmurlarından birinin zövcəsi ilə başqa qadınların fikirləri müqayisə edilir. Başqa məmurların zəngin qadınları şöhrəti, ucalığı, şərəfi bahalı daş-qaşlarda, qiymətli bəzək-düzək əşyalarında gördükləri halda Roma imperatorunun həmin nüfuzlu məmurunun zövcəsi bu şan-şöhrəti, zinəti elmdə, ağıl və kamalda görür. O, yaxşı təhsil alan, elmi övladlarını Romanın kübar xanımlarına göstərib “mənim zinətim bunlardır” – deyə qürurla cavab verir.

“Ədəbiyyat məcmuəsi”ndəki “Əbu Yusif” rəvayətində də elmin faydası məsələsinə toxunulur.

Uşaq nasirləri bir sıra nəsr nümunələrində öz mətləb və ideyalarını təlqin

etmək üçün forma-struktur baxımından dialoqlardan geniş şəkildə istifadə edirlər. Elə hekayələr vardır ki, ümumiyyətlə, əvvəldən sona qədər bədii mətnin əsas hissəsi dialoq şəklində qurulmuşdur. Həm də dialoq iki şagird arasında gedir. Onlar həyatın rəngarəng məsələləri, xüsusilə də məktəb, maarif və elmə aid problemlərlə bağlı söhbətlər edir, bu barədə öz baxış və münasibətlərini bildirirlər. Belə bir kompozisiya quruluşundan istifadə etməklə müəlliflər həm kiçik oxuculara öz yaşdırlarının dili ilə təsir göstərməyə, onların fikri-mənəvi dünyasında bir oyanış yaratmağa çalışır, həm də ümumiyyətlə, dünyəvi məktəblərdə təhsil alan uşaqların oxumayan, məktəbə getməyən tay-tuşlarından əqli, elmi, mənəvi-əxlaqi cəhətlərdən, dünyagörüşü və s. baxımdan daha üstün olduğunu sübut etmək məqsədi izləyirdilər. Forma-struktur cəhətdən mükəllimə şəklində qurulmuş hekayələrdən bunları göstərmək mümkündür: İslamzadə – “İki şagird – Həsən və Səməd” (3, 1906, №3, 4, 6, 7); Məmməd Həsən Tahirzadə – “Zəki və Şövqü” (3, 1907, №2, 8); “İki yoldaş – Heydər və Əkbər” (3, 1906, №5); Əli Səfa – “Əhməd ilə Sadiqin söhbəti” (6, 1911, №2); Cəfər Bün-yadzadə – “Kamil və Aqil: məktəb həyatında” (6, 1914, №2); Şəfiqə Əfəndizadə – “İlk məktəb – Müəllim nədir?” (6, 1914, №8-9).

İslamzadənin – “İki şagird” hekayəsində Həsən və Səməd adlı iki şagirdin arasındakı söhbətdən bəlli olur ki, Səməd realni məktəbdə, Həsən isə “rus-tatar” məktəbində oxuyur. Həsən əvvəllər 7 il mollaxanada oxumuş, amma heç bir şey öyrənə bilməmişdir. Onun atası mühafizəkar, köhnə fikirli bir şəxsdir, başına “rus şapkası” qoyanlardan, müasir düşüncə ilə yaşayıb yeni tipli təhsil ocaqlarına gedənlərdən xoşu gəlmir. Həsən və qohum-əqrəba çox çətinliklə onu razı salırlar ki, Həsəni “rus-tatar” məktəbinə göndərsin. Ancaq atası “rus-tatar” məktəbini bitirəndən sonra oğluna təhsilini davan etdirməyə icazə vermir. Bir neçə il sonra Həsən və Səməd yenidən Vladıqafqazda görüşürlər. Söhbət əsnasında bəlli olur ki, Səməd ali təhsil dalınca Moskvaya gedir. Həsən isə nəticədə pulpərəst və qumarbaz bir insana çevrilir. Göründüyü kimi, müəllif hekayədə təhsil alanın və təhsil almayanın aqibəti problemini qoyur. Birinci yol insanı xoşbəxtliyə, ikinci yol isə bədbəxtliyə gətirib çıxarır.

Dialoq şəklində yazılmış elə hekayələr vardır ki, buradakı dialoqlar əslində uşaqların idraki səviyyəsindən, təlqin imkanlarından yuxarıda dayanır. Lakin müəllif öz ideyasını kiçik oxuculara çatdırmaq naminə həmin ideya və mətləbləri uşaqların dili ilə ifadə edir.

M.Tahirzadənin “Zəki və Şövqü” hekayəsində deyilən fikrin aydın ifadəsini görürük. Məsələn, hekayədə Şövqü və Zəki adlı şagirdlər arasında belə bir mükəllimə baş verir:

“Şövqü – Bizim cisimlərimiz, zahiri, maddi olduğumuzu göstərməsə də, mənəvi insan olduğumuzu isbat edə bilməz. Mənəvi insan olduğumuzu bizə gözəl əxlaqdan başqa heç bir şey bildirməz. Halbuki insana zahirdə deyil, mənəvi insan olmaq gərəkdir... Yemək, içmək ilə maddi və zahirimizi nə cürə məmnun edirsək, cismi-mənəvimizi də gözəl hal, əxlaq ilə qidalandırmalıyıq.

Zəki – İnsan olan üçün bu aləmdə ən böyük zövq, ən böyük fayda, ən

böyük təsəlli elm təhsil etməkdir... Sabah mədəmizin acdığıni hiss edib necə ki, yemək-içməyi unutmuyuruq, öylə də hər gün, hər dəqiqə ruhumuzun qidasını verib onu zəiflikdən qurtarmalıyız” (3, 1907, №2).

Göründüyü kimi, bu iki şagirdin söhbəti əslində filosof baxışını, idraki cəhətdən yüksək səviyyəli fəzilət sahiblərinin görüşlərini, müdrik bir nəsihətçi öyüdünü xatırladır. Lakin müəllif öz ideyasının təlqini naminə onu şagirdlərin dili ilə ifadə edir. Belə bir təlqin üsulu təbii ki, ifrat təsir bağışlayır.

Aslan Hacıbəyovun “Səyin nəticəsi” (6, 1915, №12) hekayəsində çalışqan və tənbellik edən iki şagirdin gələcək taleyi, aqibəti təsvir edilir. Lətif adlı şagird dərslərini yaxşı oxuyur, çalışqan və zəhmətkeşdir, orta məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirib ali təhsil dalınca gedir. Nəhayət, ali təhsilini tamamlayıb tanınmış həkim olur. Onun sinif yoldaşı Cavad isə tənbellədir, dərslərində səy göstərmir, məktəbə gəlməyə həvəssiz yanaşır. Məktəbi birtəhər bitirsə də, sonra avara həyat tərzini keçirir. Bir gün o, xəstələnir. Keçmiş sinif yoldaşı Lətif həkim kimi gəlib onu müalicə edir və sağaldır. Cavad yalnız indi yaxşı oxumağın dəyərini anlayır. Lakin gecdir. Müəllif məqsədli olaraq belə bir süjet qurur. Nəticə çıxartmağı isə oxucunun öhdəsinə buraxır. Demək istəyir ki, bu obrazlara bax, ibrət götür. Elmi, təhsilli olmaq faydalıdır, yoxsa cəhalətdə qalmaq? Bunu özün müqayisə yolu ilə seç.

Əlbəttə, bu cür sadə məzmunlu süjetlərdən oxucu asanlıqla nəticə çıxara bilər. Anlayır ki, yaxşı oxuyub bir peşə, sənət sahibi olmaq həm cəmiyyət, həm də insanın özü üçün faydalıdır. Ona görə də elmə, maarifə can atmaq lazımdır.

Hüseyn Hövzinin “Balaca Firidun” (3, 1906, №12), M.A.Seyidəliyevin “Məktəb məhəbbəti” (6, 1912, №4), Məhəmməd Quluzadənin “Məktəbə gedəcəyəm” (6, 1913, №12), Əbdülbaqi İsmayılzadənin “Həsən və bacısı” (6, 1915, №2) və s. hekayələrdə də zirək, düşüncəli, təhsilə meyilli, elmin mahiyyətini anlayın şagird obrazları diqqəti cəlb edir. M.A.Seyidəliyevin “Məktəb məhəbbəti”ndə kasıb fəhlə Qubadın oğlu Aslan məktəbə gedib oxumaq arzusundadır. Təhsil almaq onun ən böyük istəyi və idealıdır. Lakin atası kasıb olduğu üçün oğulunu oxutdura bilmir. Aslan isə qayğıkeş atasının razılığı ilə vəziyyətdən çıxış yolu tapa bilər. Məktəbə gedib məktəb müdürinə öz arzusunu bildirir, yalvarır ki, onu pulsuz olaraq təhsil ocağına qəbul etsinlər. Müdir uşağın bu istək və həvəsini görüb onun arzusunu yerinə yetirir. Aslan oxuyub ləyaqətli bir şəxs olur.

Ə.İsmayılzadənin “Həsən və bacısı” hekayəsində diribaş şagird Həsən öz bacısını da məktəbə həvəsləndirir. Eyni zamanda atasını da razı salır ki, bacısını məktəbə göndərsin.

Onu da nəzərə çatdırmaq lazım gəlir ki, haqqında söhbət açdığımız bu cür kiçik həcmli nəsr əsərlərində “gərgin süjetlər, mürəkkəb xarakterlər, kəskin konfliktlər nəzərə çarpmır. Süjetlərdəki dinamizmi, xarakterlərdəki çoxcəhətliyi, situasiyalardakı əlvanlığı, çoxcəhətli əməli fəaliyyətə malik qəhrəmanları konkret olaraq müəyyən müsbət keyfiyyəti, məsələni öyrədən və ibrət verən hadisələr, nümunəvi qəhrəmanlar əvəz edir” (7, 177).

Uşaq nasirləri maarif mövzulu əsərlərində valideyn obrazları da yaradırlar. Valideynlər isə səciyyə etibarlı ilə iki cürdür: müsbət və mənfi. A.Səfanın “Ata və oğul” (6, 1912, №4), Əlağa Qafarzadənin “Odunçu Səməd” (6, 1915, №3), “Türk balası” imzası ilə çap olunan “Zavallı Firidun” (6, 1914, №16) və s. hekayələrdə belə obrazların ümumiləşdirilmiş nümunəsini görürük.

A.Səfanın mükəllimə şəklində qurulmuş “Ata və oğul” hekayəsində müasir dünyagörüşə malik, maarifə, elmə ayıq gözlə baxan, onun fərdin və millətin tərəqqisində rolunu aydın dərk edən bir ata surəti ilə tanış oluruq. Müəllif ideyasının rüporuna çevrilən bu ata nəinki oğlanların, hətta qızların da təhsil almasını, müasir elm və mədəniyyətə yiyələnməsini dövrün zəruri tələbi, xalqın yüksəliş yolunun vacib faktoru hesab edir. Oğlunun “Qızların oxuması nə üçün lazımdır?” sualına belə cavab verir: “Elm oxumaq hamıya lazımdır... Məktəb bir gül bağçasıdır. Bu bağçanın gülü də elmdir. Bu bağçaya girmək və xoş iyli güllər ilə ətirlənmək oğlanlardan artıq xanım qızlara lazımdır. Çünki qızlar böyüdükcə ana olacaqlar. Ananın oxumaqlığı isə onun övladının oxumaqlığı deməkdir. Elm oxumuş ana qucağında bəslənən uşaqlar təlim və tərbiyələri üçün birinci məlumatı özlərinin ilk məktəbi olan ana qucağında alırlar... Bir məmləkətin və ya bir millətin tərəqqisi yalnız kişilərin əlində deyil, bəlkə, o tərəqqiyə xanımların da qoşulması lazımdır...” (6, 1912, №4)

Atanın dili ilə deyilən bu fikirlər əslində dövrün mütərəqqi ziyalı elitasının ümumi baxış, ideya və münasibətinin ifadəsidir. Müəllif onu atanın dili ilə böyüməkdə olan nəsllə təlqin edir.

Ə.Qafarzadənin “Odunçu Səməd” hekayəsində də müasir məktəbə rəğbət bəsləyən, oğlunu oxutmağa can atan, təhsil və elmin nurlu mahiyyətini övladına anlatmağa çalışan bir ata surəti ilə üzləşirik. Bu, Səməd kişidir. Səməd kişi odunçudur. Özü oxumamışdır. Kasıb bir həyat tərzini keçirir. Ailəsini odun kəsib satmaqla dolandırır. Vaxtilə atasının onu oxutmadığına təəssüf edir. İndi onun arzusu oğlu Xasını oxutmaq, onu bir elm və sənət sahibi kimi görməkdir. Oğluna da oxumağın faydasını başa salmağa təşəbbüs edir. Belə müsbət obrazların timsalında uşaq nasirləri valideynləri öz övladlarını oxutmağa təşviq edir.

“Türk balası” imzası ilə işıq üzü görən “Zavallı Firidun” hekayəsində isə avam, cahil və eqoist, elm və maarifin əhəmiyyətini lazımınca anlamayan bir ata obrazı təsvir olunur. Atanın cahilliyi, məktəbdə oxuyan oğluna eqoist və nadan münasibəti nəticədə uşağın xəstələnməsinə və ölümünə səbəb olur. Müəllif əsərdə maarifsizliyin, nadanlığın, mühafizəkarlığın hüznü aqibətini açıb göstərir.

Sənətkarlar nəsr əsərlərində köhnə məktəblə yeni məktəbin, mollaxana ilə “üsuli-cədid” məktəblərinin müqayisəsinə də diqqət yetirirlər. Bu müqayisə zamanı ikincinin birincidən üstünlüyü əsaslandırılır. Mütərəqqi məfkurəli qələm sahibləri mollaxanadakı təhsil üsulunun təlim və tərbiyədə uşaqlara xeyirdən çox ziyan vurduğunu göstərir, buradakı müdərrişin (mollanın) şəxsiyyətinin, təlim üsulunun və verdiyi təlimin tamamilə nöqsanlı olduğunu bədi

sözün obyektinə çevrilirlər. Yeni tipli məktəbi isə müasir, sağlam maarif və elm yolunun əsas məbədi kimi təbliğ edirlər. Aslan bəy Əlibəyovun “Qoca və şagird” (6, 1914, №4) hekayəsi bu tipli əsərlərin məzmun və ideyasını dolğun şəkildə ümumiləşdirir. Hekayədə göstərilir ki, bir qoca kişi oğlunu altı il mollaxanaya göndərir. Bir dəfə qoca kişiyə məktub gəlir. O, məktubu oxumaqdan ötrü oğluna verir. Lakin altı il mollaxanaya ayaq döyən uşaq məktubu oxuya bilmir. Məlum olur ki, bu altı ildə molla ona heç nə öyrətməmiş, təhsil vermək, elm öyrətmək əvəzində öz təsərrüfat işlərini gördürmüş, işə-gücə buyurmuş, boş vaxtlarında isə uşaq mollaxanada mürgüləməklə məşğul olmuşdur. Qoca kişi məcbur olub məktubu oxumaqdan ötrü bir “uşqol uşağı” çağırır. Bu şagird məktubu asanlıqla oxuyur. Altı illik xərc və zəhmətinin hədəf getdiyini görəndə qoca oğlunu mollaxanadan çıxarıb “uşqola” göndərir. Beləliklə, bu hadisənin fonunda “uşqolun” mollaxanadan üstünlüyü ideyası öz bədii təəcəssümünü tapır.

ƏDƏBİYYAT

1. Çernyayevski A.O. Vətən dili. I hissə. Tiflis: Ünsizadə mətbəəsi, 1882
2. Babayev Y. Azərbaycan uşaq nəsrinin inkişafı tarixindən (1905-1920). Filol.elm.nam...dis., Bakı, 1989
3. “Dəbistan” jur. (1906-1908)
4. Əfəndizadə R. Bəsirətül-ətfal. Bakı: Quberniya idarəsinin mətbəəsi, 1901
5. Həsənlı B. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı: Müəllim, 2013
6. “Məktəb” jur. (1911-1920)
7. Məmmədov M., Babayev Y., Cavadov T. Pedaqoji mühit və uşaq ədəbiyyatı. Bakı: Maarif, 1992
8. Şaiq A. T. Gülzar. Bakı: Orucovlar mətbəəsi, 1912
9. Şaiq A.T. Milli qiraət kitabı. Bakı: Birinci hökumət mətb-si, 1919

МОТИВЫ ПРИЗЫВА К НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИЮ В ДЕТСКОЙ ПРОЗЕ (Конец XIX - начало XX века)

С.Г.ПАСУЛОВА

РЕЗЮМЕ

Конец 19-го и начала 20-го века - это просветительско-реалистичная стадия азербайджанской детской прозы. На этом этапе темы и идеи в азербайджанской детской прозе многогранны. Одним из таких аспектов являются мотивы призывов к образованию, школе, науке. Такие азербайджанские детские писатели как Р.Эфендизаде, А.Шаиг, А.Джавад, Исламзаде, М.Тахирзаде, А.Сафа, Дж.Буньядзаде, Ш.Афандизаде, Х.Ховзи, А.Гафарзаде и другие написали интересные рассказы на эту тему. В статье рассматривается тема прозаических произведений, написанных на эту тему, идеосодержания, мир образов.

Ключевые слова: Азербайджанская литература, детская проза, образование, наука, предмет и идея, конец XIX века, XX век, учебники

**MOTIVATION AND SCIENCE MOTIVES IN OUR CHILDREN'S PROSE
(late XIX - early XX centuries)**

S.H.RASULOVA

SUMMARY

The end of the 19th and the beginning of the 20th century is an enlightening-realistic stage of the Azerbaijani children's prose. At this stage, the themes and ideas of our children's prose are multifaceted. One of such aspects is invocatory motives of education, school, science. Our children's writers R.Efendizade, A.Shaig, A.Javad, Islamzadeh, M.Tahirzadeh, A.Safa, J.Bunyadzadeh, S.Afandizada, H.Khovzi, A.Gafarzadeh and others wrote interesting stories on this topic. The article revisits the theme of prose works written on this topic, idea-content, the world of images.

Keywords: Azerbaijani literature, children's prose, education, science, subject and idea, late XIX century, XX century, textbooks